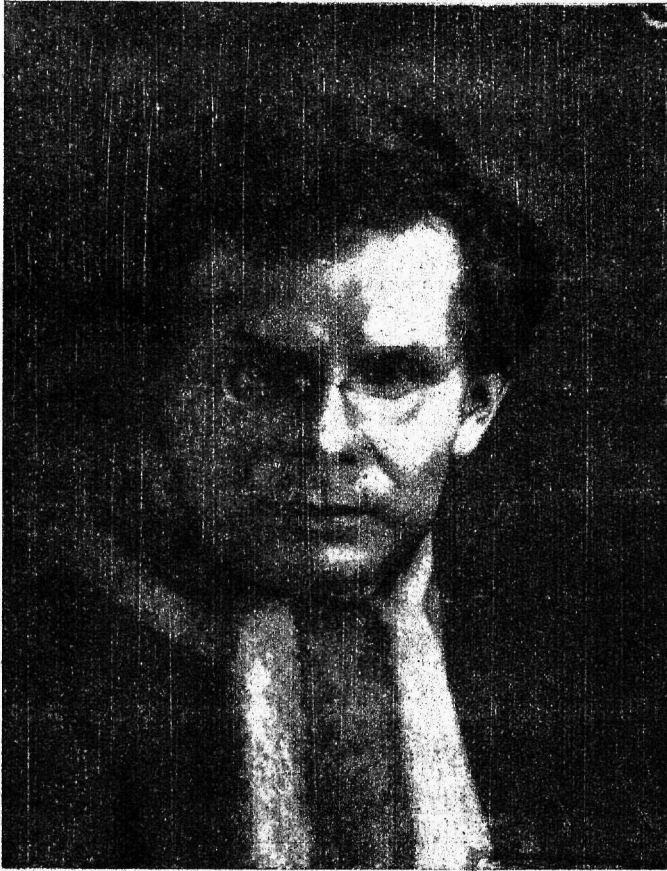

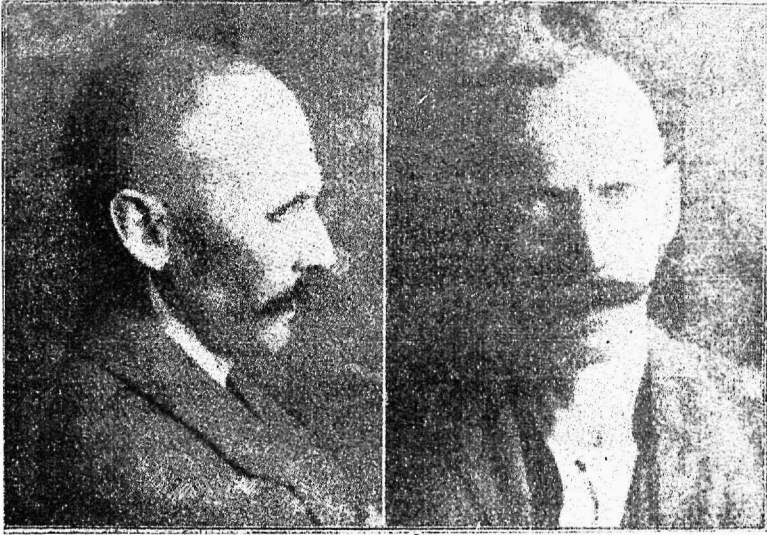
Klassiööitus

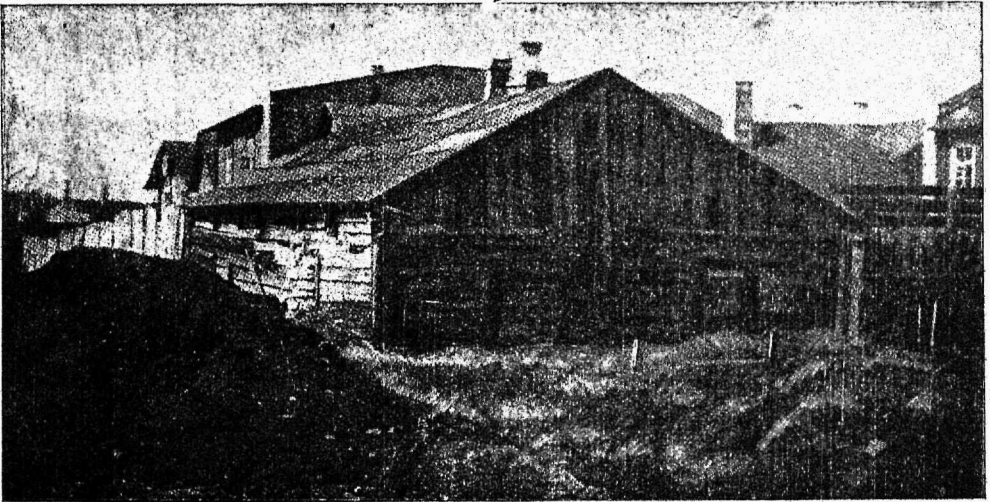
Jaan Krenks

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

PE. 1477

Viktor Kingisepp tapamajas

Viktor Kingisepa viimne asukoht

Mõlemad pildid ilmusid „Odamehes“ (nr. 1, sept. 1922). Alumise pildi juures oli märkus: „Foto Paritas“. Ülemisel pildil oli ainult allkiri: „Viimne ülesvõtte Kingisepp'ast — mai kuus 1922“; arusaadav et see pilt laitspolitseilise kinnivõtmise ja sõjakohutulise tapmise päeval, 3. mail mõrtsukate töökojas on tehtud.

Järjekordne rüüstamine Jaani Kreuksi tapetud

Gestis
Riigiraamatukogu
№.....

Weel ei olnud finni kaswanud aawad, mida löi Gesti töölisteriikumisega mööda-
läinud aasta mailuul s. Wiktor Kingis-
jepa tapmine, kui teda tabas uus raske
lööf: 28. märtsil s. a. tappis Tallinna
kaitsepolitsei aagent uulitsal Gestimaa
Kommunistlise Partei keskkomitee liikme
Jaani Kreuksi.

Tapjate peastaab, kaitsepolitsei, kuulu-
tab oma sõjawõidu kohta ajakirjanduse
suu kaudu järgmist:

Kaitsepolitsei saanud teada, kus Kreuks
käib. Sa saatuud oma aagendi walwama,
ja kui Kreuks ilmunud, tahtnud aagent
teda finni wõtta; Kreuks akanud wasta,
ja aagent lastnud ta kahe pänguga sur-
nuks.

See teadaame on ainult pisut
„wärwitud“: aagent ei astunud mitte
Kreuksi juure, et teda finni wõtta, waid
tuli talle selja tagant juure, ja lastis
2—3 sammu pealt, selja tagant,
Kreuksi surnuks, ilma et K. wastaakka-
mise peale oleks saanud mõeldagi.

See wäike wahe wälispidi on aga
määratu suur sisuliselt: Kreuksi tapmine
ei sündinud mitte politseinuhi wõitluses
Kreuksiaga, waid oli kaitsepolitsei poolt
sihikindlalt etteawatse-
tud ja walmistatud mõrt-
jutatöö.

*

Jaani Kreuksiaga kautas Gesti tööliste-
liikumine tegelase, kelle taulisi aastate
wältel ainult ükfitud töölisteridadest
tõusewad, ja kelle kadumine sellepärast
teda walufam on, et raske on tühjaks-
jäänud aset täita.

J. K. oli põline proletaarlane. Siindi-
nud 1891. a. detsembrikuul Urjumaal Ala-
were walla Krokla mõisa moonaka pojana,
tuli tal „seisusekohaselt“ elu algusest
peale kõigi töörahwa wiletsusi kannatada.
Need olid kehwas moonakaperes sedawõrd
walufad et Jaani isa kuus aastat iljem
maal töökoha jättis ja linna kolis.

Aga ka linnas ei olnud mustatöölisel
paremaid päiwi loota, ja kui Jaan juba
kooli ulatas, oli ta sunnitud perekonna
tuetuseks ja teenistust otsima, milleks ta
peale koolitöö ajalehtedemüümisega wõi-
malust leidis.

Pärast algkooli lõpetamist tuli juba
findlamat tööd otsida, ja Kreuks astus
lufusepääpipoisiks. Aga kauaks ta sinna
ei püsinud, liig orjastaw oli meistri töö-
kojas walitsew õh elawale poisile, kes
wiletsast moonakaonnist ometi paindu-
mata turja oli pärinud. Mõnda aega
sõidab ta merel, töötab siis potisepatöö-
kojas Tallinnas ja töötab 1911. ja 12. a.
lühikest aega Peterburis.

See wiimane töökoht oli talle prole-
taarlise wõitluse kooliks. Kui ta 1912. a.
Tallinna tagasi tuleb, on tal juba kaasa
tuua töölisteriikumisega wõidumärgid: kaasa
nuudioopide jäljed tööliste ja üliõpilaste
meeleawalduselt. Neid aumärgisi on ta
eluotsani aega kannud.

Tallinnas astus ta sepa pealelööjaks,
aga ka seal ei saanud ta kaua töötada,
sest ilma sõja lahtipuhkemisel wõeti ta
sõjateenistusesse Austria piirile, kuhu ta
sõja lõpuni jäi, töötades sanitaarina ja
34. diwiisi staabi kirjutajana. Sinna
pääsis ta parema kirjaoskuse tagajärjel,
mida ta oli omandanud alalise edasi-
õppimisega pärast kooli, niiaasti kursustel
kui iseseiswalt töötades, õppimisega, mis
teda teadmiste ja silmaringi poolest ari-
litust töölisteriikumisest peaosaks kõrgemale oli
õstnud.

1917. a. algas ta poliitikaline elukäik
— enamlaste parteis. Kas wõis tal teist
teed ollagi?! Muidugi mitte. Saksa
okupatsioon kihutas temagi maalt, aga
aasta iljem on ta jälle tagasi Tallinnas,
seeford raudteewabrikus mustatööliseks,
ihtlasi aga ka tööliste organiseerijaks.

Juba seal näitas ta oma organiseerija
wõimet. Mõne kuuga oli ta raudteetehase
sotsialdemokraatidelt, kes seal sinnamaani

peremeest mänginud, „üle võtnud“. Ja kui augustis 1919 esimine Eesti ametiühisustekongress kokku astus, walitsid raudteetöölised tehasest s. Kreuxi oma esitajaks. Kongressil waliti Kreuxs ülemaalisesse ametiüh. kesknõukogusse, mis aga tegewusesse ei saanud astuda, sest Hellat mattis ta Isborski poriloikudesse. Ainult üksikud nõukoguliikmed pääsid eluga, teiste ulgas ka J. Kreuxs. Aga mitte kauaks. Paar kuud iljem puhkeb raudteewabrikus streik lahti, juudasjed näitawad näpuga Kreuxsi kui streigi õhutaja ja organiseerija peale, ja ta piab pöranda alla pugema, kui mitte Hellati sõjawäljakohu alla ei tahta minna.

Sealt peale algas ta teekäik Kolgatale. Küüid oli ta töö ja tegewus täielikult tööliste organiseerimisele, nende ettevalmistamisele wõitluse tarwis pühendatud. Mida ta raudteetehases awalikult alustanud, seda wiis ta pöranda all edukalt edasi terve Tallinna ulatuses. Saatuse andis talle sellejuures juhtijaks s. W. Kingisepa wilunud ja distsiplineeritud käe. Ja aastate jooksul areneb s. Jaan Kreuxsist, sellest muustatöölisest raudtee „seegist“ organiseerija, juht, nagu neid töölisteridadest ainult arwaste fertib. Seda wiljakam aga on just seesuguste tegelaste waew.

Eestimaa kommunistlise partei esimesest kongressist saadik (1920. a.) on s. Kreuxs partei keskkomitee liige, Tallinna organisatsioonid poolt, mis suurelt osalt ta enese üles ehitatud. Küll ei ole ta teorialised teadmised sügawad — wähe on aega jäänud raamatute kallal istumiseks, aga seda puudust täidab sissekaswanud klassitunne, mille kaasas käib aruldane tegewusewõime. Kreuxs ei ole sihtide rajaja, aga sedaanam on ta nende tegelik ajaja. Seltsilised, kes temaga pöranda all koos töötanud, tõendawad et just tähtsam keskkohut Eestimaa töolisteliikumises, Tallinna organisatsioonid, suurelt osalt tema õladel on seisnud. Keskkomitees on Kreuxs alati see olnud, kes ühe wõi teise sammude otstarbekohasust ta tegeliku läbiwiimise seisukohast innanud.

See otskohene tegelik töö kollektiivides ja teistes organisatsioonides nõudis arusaadawalt äärmist jõupingutust, ja teda sel määral täide wiia wõis ainult selle

aruldase julgusega, mis Kreuxsil ühendatud oli ta tegewuseimuga.

Seda kardetawam ja wihatum oli Kreuxs töörahwa waenlastele, kes pärast suurt lainetust, mida tõstnud s. Kingisepa tapmine, olid otustanud et mitte ühegi keskkomitee liikmega, kes kätte juhtub, enam kohtukometit mängida, waid otse koha peal tappa. Kreuxs teadis seda, aga — kas suudab surmaädaoht wõitlejat takistada. Nagu Kingisepa, nii oli ka Kreuxs andunud töörahwawõitlusele, unustades isiklised uuud. Kui ta wiimasel Kommunistlise Internatsionaali kongressil käies mõned kuud Wenemaal oli sunnitud mööda saatma, siis paistis nagu ei tunneks ta enast siin kodu olewat. Ikka ja ikka jälle tuli, kuigi nagu möödamminnes, märkus kuuldawale et Tallinnas töö ootawat, et üks ja teine ülesanne wõiwat laukile jääda.

Isääranis ja lahus muust tööst tuleb nimetada ta tegewust noortööliste organiseerimise alal. Jaan Kreuxs oli see, kes pörandalusele noortööliste organisatsioonile aluse pani, kes noored wõitlejad uueste kokku kogus, kui kodanluse rüüstamine awaliku noorkommunistide ühiseuse oli purustanud. Ja kuni wiimase elutunnini jäi ta noorte organisatsiooni juhiks, wirgutajaks, õhutajaks. Just sel alal tuleb õige suur osa sellest tööst, mis Eestis tehtud — ja et seda wähe ei ole, sellest andis alles iljuti noorte kommunistlise internatsionaali täidesaatev komitee kindla tunnistuse — s. Kreuxsi arwale. Ja kui keegi, siis just noortöölised Eestis tunnewad walufaste seda aawa, mis lõi s. Kreuxsi tapmine.

*

Töörahwaa eesrinmas wõitlejad Eesti „demokraatlikus“ timukateriigis teawad, et neid tabamise korral alastamata mõrtsukaoo ootab. Teab seda ka wõitlew töolisteklasse. Ilma weriste ohwriteta ei ole töörahwal wõitu loota. Sangeb lugemata arwul wõitlejaid lahinguridades, tapab ühe juhtiwa seltsilise teise järel mõrtsukalise kodanluse timukakäsi. Ei kohuta see aga töörahwast, keda iga uus weretöö, iga kodanluse wägiwald ja mõrtsukalik joowastus kordasaadetud tapatöö üle seda kindlamalt ühinema ajab. Demokraatia annab iga oma werise wägiwallateuga töölisele uue tunnistuse,

et neil kodanluse walitluse all ainult walida on, kas sõnata orjus ja ääreta wiletlus, wõi — kuul selja tagant. Kolmandat ei ole. Ja töörahwast teeb sellest ainu loomuliku järelduse: kui meie ühte ega teist ei taha, siis jääb meil ainuke tee — kodanluse wõimu purustada. Iga uus weretikul muutub uueks, sadandei ja tuhandeil juhtumistel forduwaks agitatsiooniks tinufatewõimu purustamiseks. See on paratamata käik, see on ajaloo nõue. Aga mitte see ei ole, mis seisatama paneb s. Kreuxi mõrtsukalise tapmise puhul.

Cesti kodanlus ei lasse esimest korda nadrit töörahwast keda. Enam kui kolm tuhat ohwrit on nõudnud klassifõda Cestima töölislust „demokraatia“ wiieaastase kestwuse wälkel. Wähemalt korra aastas paneb kodanlus enese surmairmu rahustamiseks suurema rüüstamise töölise organisatsioonide kallal toime. Kolmandat aastat näeme seda järjekindlalt.

Mäletame, kuidas 1921. a. uueste wõimule saanud Pätsi reaktioonifõldfond 18. märtsil rüüstamist sellega algas, et ametiühisused töölismajast uulitsale kühutai ja aprillis-mais ligi paarjada tööliseorganisatsioonide tegelast wangikongidesse surus. Seekord kustutas demokraatiatiger oma werejanu sellega, et riigifogu kommunistlike rühma esimees s. Allikso nuutidega läbi pekseti, ja s a l a ja saadeti rühma sekretär Naudepp teise ilma.

Aasta iljem, mullu maikuu, tapeti mõrtsukaliselt s. Kingisep, nüüd juba awalikult, aga siiski vähemalt wormiliseltgi sõjawäljakohu kometimängu tarwilikuks pidades. Täna wusel rüüstamisel tapeti awalikult, aga juba ilma igasuguse kohtukometita — lasti selja tagant pauk pähe ja asti otsas!

See on silmanähtaw „edu“ — töörahwast juhtide mõrtsukalises tapmises. Aga mitte kõlblikelt seisukohalt ei tule meil selle nähuse üle otustada, waid küsida: milles seisab selle werise „edu“ põhjus? Demokraatia põhimõtteks ei ole sugugi werega walitluda, aga kui ta seda teeb, siis on selleks mõjuwaid põhjusi. Ja kui ta selles järjeste metsitumaks läheb, siis on seegi oluliselt põhjendatud.

Cesti demokraatia ei seisa siin üksi; terwes ilmas näeme sedafama joont:

metsitu wägiwalla kaswamist töölise liikumise mahafurumisel. Mis ajab kodanlust sellele wägiwallale? Ainult üks seletus on wõimalik: kodanluse kaswaw kartus selle liikumise ees, mis kodanluse wõimu purustada äwardab.

Sellel walgusel on iga uus weretöö, mis kodanlus töörahwast esirinnast wõitlejate kallal toime paneb, iga uus „edusamm“ kodanluse werises tagakiusamise poliitikas uueks tõenduseks töörahwast rewolutsioonilise jõu kaswamisest, sellest ädaohust, mida kodanlus selle jõu kaswamises näeb. Iga wägiwald tõendab tööliseklassile et läheneb filmapilk, kus ta selle wägiwallawalitluse purustab.

Ja kui Cesti demokraatia sunnitud on kõige suuremat wägiwalla tarwitama sellesama kommunismuse wasta, keda ta oma sõnakuuliku ajakirjanduse kaudu tuhandel korral surmaks on kuulutanud, kellel ta Cestis mingisugust pinda ei iitke olewat, siis tähendab see et ta kommunismuses oma kõige kardetawamat surmawaenlast tunneb. Ja kui ta kommunistide tapmisega ihtaegu rewolutsiooniliku töörahwast ühise wäerinnast tegelast wangimüüride taha topib, töölise ajalehtede suu rusikaga sulub, töörahwast walimisenimekirjad igasugust seadusekorda maha tallates puruks kühub ja künned wõi koguni sajad tuhanded töölised sõnata orjakarjaks teeb, neilt nende kodanlikudiguse rööwib, — siis purustab ta seda enese „piha“ põhiseadust ja tallab jallega oma demokraatia idealisi ainult sellepärast et teda selleks sunnib metsik, piiramata irm oma wõimu langemise pärast, irm selle tõuswa ühise wäerinnast kaswawa jõu ees, kelle pihta ta oma wägiwallanooled sihib.

Iga oop töörahwast liikumisele on oop töörahwast lihasse; see walutab ja põletab, aga samal ajal õhutab ja kühutab ta, ja kannab töörahwastidadesse seda rõemuewangeliumi, seda kindlat teadmist et töörahwast oma wõitluses õiget teed sammub ja edasi sammub.

See teadmine, mis kannab oma wilja seda oogsamas wõitluses, tasub iga kahtluse ja on tegelikult selleks rewolutsioonikülwiks, mida kodanlus ise enese äwitamiseks ajaloo nõudel teustab.

Walge-Gesti folgimüftad Nõufogude-Wenemaal

Gesti ajakirjandusel, niiaſti kodanliſel kui ſotſiaaldemokraatidel, on alaliſeks olnud ja jäänud Nõufogude-Wenemaa poliitiline ja majandusline lagunemine, milleſt tuhandetel kordadel ta piatſet kokkuwariſemiſt on ette kuulutatud. Kirjelbati ja kujutati kõige eredamates wärwides, kuidas nõufoguwalitſus maa lagedaks ja oma kodanikud paljaks olewat rööwinud. Iſeäranis põhjalik pidi ſee rööwimine Gesti aſunikude ja teiſte Gesti ſooſt elanikkude kallal olnud olema; eſtlaſed Wenemaal — peale kommunistide muidugi, kes endid igatekanti laiaks olewat nuumanud! — kujumeſid Gesti lehtede kirjelduste järele näljaſuus wirelewateks, aiglaſteks, paljaks fooritud kerjuſteks, keda näljaſurm iga filmapiilk ähwardab, kui mitte pääſtmis ei tule.

See Wenemaa wilekſuse, ainelise lagunemise ja iſeäranis Gesti ſooſt elanikkude laaſtamise ja paljaksrööwimise kirjeldamine wõttis otſe aiglase iſeloomu, kui rahulepingu järele eſtlaſte opteerimine Wenemaalt algas. Seda ſihutuskirjandust lautati aagentite kaudu, keda opteerimisekomisjonid juhtisid, üle terwe Wenemaa laiali ja piüiti ſellega eſtlaſi ſuuremala opteerimisele ſihutada.

Waewalt ſai aga ſee pääſtmisetoõ algada, kui kohe iſefugused ſekeldused tekkisid — ſuurte waranduste päraſt, mida optandid, need „paljaks rööwitud ja näljaſurma waakuwad“ enamlaſte ohurid, Wenemaalt wälja wedada tahtſid. Pidi tahes wõi tahtmata wõerastawalt mõjuma, kui neile „paljaksrööwitutele“, kes tihti iſegi lihtſad, igapäiſed inimeſed olid, niüid forraga Gestiſe kaſawõtmiseks ſuured mööbliwirnad ja igasugu muu „liikwa-waranduse“ kuhjad ilmuſid, mida „laaſtatud“ maalt küllaliſeſse riiki weeti. Üigemal järelewaatamiſel ſelgiſgi et ſee

omandus tihti wäga kahtlaſt laadi kandis: mitte ainult et optandid — iffagi need paljaksrööwitud! — õige ſuurte ſummade eest igasugust warandust kokku oſtisid, eſtkätt mööblid, mille oſtmine ja müümine Wenemaal keelatud oli ja ſeaduſe ees kuriööks lueti; ſee oli weel kõige „ilmsüütum“ oſa ſelles tege-wuſes. Warſti ſelgis ſinna juure et Gesti optandid igasuguste ſaariwa-ſitſuſe aagentitele, endiſe aja timukatele ja niüidſetele pahemat ſorti kontrere-wolſtionääridele wenubuſteks olid akanud ja nende warandust oma ſilbi all Wenemaalt wälja wedaſid. Gesti „demokraatliſed“ kodanikud waraſtaſid ja rööwisid töörahwa Wenemaad kõige muſtemate ſaariwimukate, endiſte Baltimaa parunite ja igasuguste teiſte rööwikute kaſuks, Wenemaa wasta otſe kaelakohtuliſi kuritööſi tehes.

Weel enam: warſti ei lepitud mitte ainult kokku oſtetud, muſtadelt raiſakul-lidelt waſtawõetud warandufeſega, waid optantide „omandufe“ ulgas allas Gestiſe weerema Wenemaa riikline warandus, mööblid, kallisaſjad, muſtiwäärtuſed, mis ammuſgi rahwa omandufeſks olid tunniſtatud ja endiſte wõimukandjate paleedes warjul ſeiſid. Gesti ajakirjandufeſ „paljaksrööwi-tud“ kodanikud olid muutunud kõige ülbe-mateks ja jälgimateks rööwliſteks, laaſtades Nõufogude-Wenemaa rahwa waran-dust, ja täites Tallinnas iſeendi aga weel enam igasugu poliſtikaliſte ja majandus-ſte mõjumeeste ja nende armufeſte korrin kalliste mööblitega, klaweritega, onnikumaa waipadega, waafiſidega, kaju-dega, maalitöödega ja muude wäärtus-ſte warandufeſtega, kuni need enam ei mahtunud korritesſe, waid nendega täideti ſuured magasiinid ja jatkus neiſt laiali wedada üle terwe maagi allparunite

äärberitesse Wiiru-, Tartu-, Wiljandi- ja Pärnumaal.

Zoomulikulult siindis kõif see rööwimisetõõ Cesti demokraatliste riigiasutuste, eeskätt opteerimisekomisjonide täiel teadmisel ja k a a s a b i l. Opteerimisekomisjonides anti lahkelt — ea tasu eest muidugi — juhatusi, kuidas wõerast warandust omandada, kuidas seda oma firma alla wõltsida; nende komisjonide taudu sobitasid tsaarifalafed oma musta äri; need komisjonid andsid waledokumentisi igasugu mustadele olustele, kes iseendid ja oma warandust Wenemaalt päästa tahtsid, ja toimetasid neid „demokraatlise“ Cesti alamateks.

Jlka sagedamaks läksid sefeldufed Ndukfogude Wenemaa ametiasutustega, kes seefugusele rööwtõõle püüdisid piiri panna; tihtigi peeti piiril kraamiwagunid kinni, kohtadel tirisid tshe-ka aagendid rööwikuid rahwakohtusse, kus enam kui üks „paljaksrööwitu“ sunnitud oli oma „omanduse“ musta tekkimist walgustama ja kraami nimekirja tuntawalt lühendamata.

See ajas sahkerdajaid optantisi ja neid, kes optantide taudu musta äri ajasid, konderbandi iseloomu muutma: möõbli ja muude suurekoguliste wäärtasjade asemel akati seefugust wara kofku kuhjama, mida kergem peita ja salaja, konderbandina, üle piiri wedada, nagu raha (eeskätt tsaariraha, mida Cestis weel õige kõrgeks innati, aga ka igasugust kättefaadawat wäliswaluuntat), kõifjugu kalliskiwa, fulda, plaatina, õbedat. Ringisepa (endise Jamburi) piiripunkti protokollid jutustawad raamatufogusid selle rööwisteemi üle. Peaasjalikulult toimetasid seda jõutamad kihid ja aritlafed, need patenteeritud „demokraadid“, kes iseäranis oma „euroopalise kultuuraga“ kelsisid ja Wenemaa „metslusest“ ktsasid. Keda seal küll nende rööwikute ulgas ei leia, algades Peterburi Jaani kiriku pastori Walfiga, kes wateeritud teki woordi wahel 450 000 tsaarirubla (ja see oli päratu suur warandus 1920. a. suwel) tahtis „paljaks-laastatud“ Wenemaalt wälja warastada, ja lõpetades mõne elufutselise salakaubawedajaga, kes kullarullisi ja teemandikotifesi pärafoolikas üle piiri toimetas. Neid piikfi-wärwliwahesi, wõõsi, nõõpisi, toredaid tikandusi jne, mis kõif Ringisepas on

pidanud oma kallist sifu päewawalgele puistama, ei jõua uiles lugedagi.

*

Warsti jäi see ühekülgne rööwtõõ „kultuuralistel demokraatidel“ liig ktsaks: waranduste suurewiisiliseks kolkuostmijeks oli suuremal määral raha waja, ja Cesti komisjonide tegelased aktasid seda endile peagi sel teel muretsfema, et Cestist mitmesugust salakaupa sisse wedasid ja Wenemaal kalli raha eest maha müüsid. Sissewedetu fundis täielikulult a m e t l i k u k a t t e all, nõndanimetatud „diplomaatlistes pakfides“, mida iga rongiga koormate wiisi Cestist Wenesse weeti; suuremal määral siindis see ka toiduainete nime ja firma all, mida Cesti komisjonidele Wenemaal üteldi faadetawat.

Cestis ei jäänud see kaua saladuseks, ja „kultuuralistes demokraatias“ leidus waewalt inimest wõi äri, kes mitte Wenemaa rööwimise ja konderbandiga sahkerdamise kaubast ei oleks tahtnud oja wõtta. Sajad, wõib olla tuhanded Wenemaa rahwakohtu protokollid on ajaloosse jätnud äbipleri nimele, mille fandjad „kultuurailmas“ ülgada püüawad, kusagil Peterburi täiturul aga kui igapäewased sahkerdajad tabati ja soolaputtkasse toimetati. Teatridirektor P a u l P i n n a ja endine iseäranis tähtfate asjade uurija R o t k a s on ainult paar filmapaistwamat nime nende kahtlaste aumeeste¹ ridades, kus seisawad „Päewalehe“ ja „Postimehe“ toimetused, asutawafogu saadikud (nagu tuttaw piiritusepakfide kangelane A. Weiler „Waba Maa“ toimetusest), „kõrged“ riigiametnikud jt. Muidugi ei pääsenud igauks sinna „laastatud“ — õnnemaale, waid ainult need, kel oli mõjuwaid sidemeid wälisministeeriumiga, wõi kes — ästi maksid. Kõige madalam ahjukütja wõi põrandapeseja koht Wenemaale sõitwas diplomaatlisef wagunis sai ihaldatawamaks kui kümme ministrikohta Toompeal, ja Wenemaale sõidu luba eest makseti Tallinnas miljonid; siigisel 1921 kõneldi

¹ Kuda isegi üks oja nende „aumeeste“ eneste kaaskodanlastest nende peale waatab, seda näitab looke, mida Peterburi walge Cesti saatkonna ringides jutustatakse. Kui A. Örg naisega tõõ õhte Tallinna teatri ilmunud, üändnud teegi kõigile kuuldawalt: „Waras tuleb oma naisega!“

15-ft miljonist. Uli ulatas awalikkudesse ajalehtedesegi. Nii kirjutas „Päewaleht“, 4., 1922:

„Neil on elukutselised kaupmehed sunnitud märgufirjadega efinema walitsuse ees, et välisministeeriumi agendid, diplomaatlik eesõigusi tarvitades, ariliku kaubanduslike läbitäimise Wenemaaga võimataks teevad; meil teatakse, et välisministeeriumi pitsereimise osakond on muinasjutuline fullategemise kammer, kus paljasjalgne võib paari kuuga miljonäriks muutuda.“

Sedasama, ja veel selgemalt kinnitab „Tall. Teat.“, 10. aug. 1921:

„Võtame näituseks optantide waranduse riikloomise. Wene võimud ei täitnud juba ammu selles asjas rahulepingu tingimisi. Ettekäändeks toodi see asjaolu, et meil ka mitteoptandid Peterburist mõõblid ja flaverid wedawat, kuna piiritusepakkide pitsereimise osakond (teda nimetatakse välisministeeriumis ka. Jaa osakonnaks) meil liig agarat eksporttegemust awaldawat.“ Ja edasi:

„Välisministeerium olets võinud juba ammu neil ettekäändel ühe mehise suletriipuga jalad alt ära lüüa, mitteoptantide impordi ja Jaa oiaakonna ekspordi päewa pealt lõpetada. Nagu nüüd eelarwemaielustel selgus, ei ole seda senini sündinud.“

Sellewasta saatis Piibu ministeerium „mehise suletriipsu“ Wenemaale — terwe kuhja märgufirjade näul (augustus 1921), milles nõukoguwalitsust süüdistatakse et tema rahulepingu tingimisi ei täitwat.

Kuidas isegi Eesti isamaalased seesuguse narritembutuse peale waatawad, selgib „Postimehest“, kes selle peale tähendades et „Päewaleht“ 13. augustil awalikult teatanud, kuidas samal ajal kui Piip Wene walitsusele määratu süüdistusemärgufirja saadab, sinna ka 250 pange piiritust saadetakse (sulisewat kaupa), omalt poolt juure lisab („Post.“ 15. 8. 21):

... „sulijewa tauba“ pärast nimetawad Wene punasewälased üht meie välisministeeriumi, esitawat asutust Wene tähtsamas teiskohas „winnaja lawka“ ja „raspiiwotsh-najaks“. Ei ole ime kui Wene ametiwõimud märgufirju ega ametlikku läbitäimist enam tõsiselt ei taha wõtta. Ring kõige selle peale, mis osse tahjulik ning äraohtlik ea wahetorra pidamises naabriga, waatab meie välisminister läbi sõrmede.“

„Postimees“ tõendas aga veel enamgi kui „läbi sõrmede“ waatamist; ta kinnitab et välisminister Wenemaa rööwimist otse õhutab, esituskomisjonidele kohuseks teeb:

... „praeauue välisminister olla kaju annud komisjoni liikmetel püüda ise omapead läbi saada, see tähendab, angeldamisega ülespidamist teenida.“ („Fwlt.“, nr 246, 1921.)

Umber liikatud seda tõendust ei ole, ja see seletab meile osaltgi seda pöörast rööwsahkerdamist, mida Eesti ametlikud esitused ja komisjonid Wenemaal toimetasid. Arwuliseft on selle rööwsahkerdamise ulatust võimata ette kujutadaagi, sest ka ajalehtedesse pääseb sellest ainult pisike osa, olgugi et see pisike osa Eesti ajakirjanduses weergude wiisi kraami nimetusi on täitnud. Seft

„nagu näha, on ka mõned ajalehe peategelased angeldamise operatsioonidest osa wõtnud, jellepärast ei kirjuta nad tõsiselt.“ („Walwe“, nr 5, 1921.)

Et „Walwe“ asjata oma ametiwendi ei süüdistanud, sellest kõneleb „Postimehe“ kirjanduseäri, „Päewalehe“ mootorsiklett, „Waba Maa“ Weileri piiritusekannude lugu juu — kõik asjad, mida wennad omawahel ise walge ette toonud.

Kuid laseme isikuid ja teadmeid ise seda musta äri walgustada ja toome selleks mõne loofese.

*

„Päewalehes“, nr 224, 1921, kirjutab üks „Siberi optant“:

„Enamiste süüdistatakse optantide riisumises Wene walitsuse ehtajaid, kuid... sagedaste tuleb siin küll meie opteerimiskomisjoni kultuurainemist süüdistada“, kes „optandi“ tõenduse järele „niisuguse saamatusega warjatud on, et optanti millesgi informeerida ei taha ega tea“,

mille tagajärjel optandid endid tarwilikele dokumentidega läbiotsimiste ja ülemineku jaoks warustada ei tea ja sellepärast tihti oma kraamist ilma jääwad. Wiimast asjaolu võib Peterburis iga eestlane kinnitada, kel wähegi optantidega kokkupuutumist olnud. Edasi annab aga „Siberi optant“ pildikese „oma“ „kultuuraliste inimeste“ asutustest — teisel pool Narwa jõge:

„Narwa karantiinist välja tulles tabas mind uus üllataw wäärnähtus: min. karantiini laduse oiule antud järeljäänud asjad olid ära warastatud; ka mime teife optandiga tuli seda ette. Selle juures pian nimetama, et karantiini kraami oiaukoha juures wahid wäljas olid. Kuulu järele olla niisugused nähtused sagedad.“

Wargus, lihtne, igapäine wargus oli ka opteerimiskomisjonides igapäewane nähtus: sadanded ja tuhanded

pakid ja pakifesed, mida omakised, sugulased, tuttavad Gestist Venesise saatsid, mis teadupärast ka korralikult Peterburisise jõudsid, kadusid opteerimise-komisjonis nagu tina tuhka. Ei äbenetud warastada ifegi siis, kui saatsjad Gestis õige mõjuwatel kohtadel seiswad riigi-ametnikud wõi muud wõimumehed olid. Warastatud kraam läks arilikkude teed turule ja tehti rahaks, mida sahkerdamiseks tarwitati.¹

„Walwe“ 5. nrs 1921 kirjutas üks teine optant muuseas:

„Paljud optandid, kes nägid opteerimise-töö wildatust ja kuritahhliki telmuist, mida „peamehed“ tegid, esinesid esimehele protesti ja märgkirjadega, kuid siis ähwardati neid mitte Gestit lasta.“ „Peterburi komisjoni ärijuhtidena olid refordilööjad kangelased Org ja Rogeri. Ennem ei tunnud neid Petrogradi Gestiseltskonnas keegi; nüüd on need mehed sajakordsed miljonärid... Ujuti kirjutas üks Peterburi komisjoni liige, kuidas Org ja Grijapea waledokumendi-dega muulasi jala üle piiri transpordeerisid, kuidas Rogeri iga õpsi komisjoni kulul joominguid toimetas jpekulantidega, kes mõnikord ommituts föit komisjoni eksterritoriaalse (välisriigi kaitse all seiswad) koridoorid täis osjendasid.“

Üks teine optant kirjutas sealkamas:

„Pidin rahulise meelega pealt vaatama, kuidas Peterburi komisjoni ruumides wiinapood ja täiturg awati... Meeslelahutuseks sain komisjoni esimehelt ja ühest küürakalt ametnikult (Rogeri) pakku mise Gestist toodawa sahariini ja piirituse wabetalituse kontorit awada.“

Sarnastest lugudest kubiseb Gestis ajakirjandus; neist teadis Tallinnas iga laps jutustada; need said warieteede ja fabareede nilbete ja kahemõtteliste ettekannete aineks:

„Meil jutustatakse warieteedes lõbusaid lugusid „staadi“ tegemisest annetatud kasu-kate ja autodega ja paleerewoluffoonidest tingitud lõhnaõlide pärast.“ („Bwl“ nr 4, 1922)

Nagu iga äritegewuse alal, tuli ka selle rõõwsahkerduse juures sissekukkumisi ette, aga need ei kohutanud kedagi tagasi seda tööd jatkamast. Üks ja teine

¹ Meil on teada juhtumisi, kus opt.-kom. esim. Albert Org, sagedaste „ametalituste“ pärast Peterburi ja Tallinna wabet föites, ühelt kui teiselt poolt pakki ja raha tutta-watele edisitoimetamiseks wasta wõttis (amet-likku wabetalitust erainimeste tarnis sel ajal weel ei olnud), need aga edasi andmata jättis, uelses et pakid tema tagant ära warastatud kuna ta raha, kui wiimane kaabakas, lihtsalt ära salgas.

neist „äpardustest“ annab aga aimu selle äri määratust ulatusest. Nii kirjutas optant „Walwe“ 5. numbris:

„Üks lastis piiril Jamburis kümnete miljonite eest kulda ära mõtta, teine sai kuulsaks 15-miljonilise Wana-Kariste leidusega, mille üle Wene walitsus meie Piibule koguni märgukirja annud. Nende järele kukkus iljem lõssu kuller Schipai, kellel Jamburis 29½ naela kulda ära wõeti. Rogeri leiduste ast magawat kufagil pakku kalemi all... Siseministri käsul pandi opteerimisekomisjoni kriminaalkuritegewufes uurimine toime. Drule keelati Saksamaale sõitmine ära, kuid nüüd müüb ta oolega waafe ja rahaministeeriumi keldrist pilka, mis omal ajal muuseumi jaoks saadeti.“

Nende teadete täienduseks wõiksime wast weel nimetada Peterburi opteerimise-komisjoni esimehe Albert Oru puistamist Jamburis, kus temalt 10 000 000 000 (lue: kümme miljardi) nõufogurubla wäärtuses mitmesuguseid wäärtusi ära wõeti, mida ta salaja üle piiri tahtis wiia.

Ühe teise ametliku tegelase kohta kirjutas 1921. aasta nowembris „Põhja Kodu“:

„27. okt. konfiskeeris Narwa tollimalitfus üle piiri sõitwal Gestis-Wene piirikomisjoni esimehel polkownik Wachtel kaasasolewat Wenemaale sisseweetamat teelatud kraami: umbes 30 tosinat poolstidist naistesukke, 10 paari sooja aluspesu, fiidsalle jne. See kraam leiti B. aluskotist.“

Gesti walitsus „karistas“ seda ärrat ainult selega, et temalt — tollimaksu kinnipeetud kauba pealt sisse nõudis!

Saagu neist üffiktustest näitustest, mida Gestis oma ajakirjanduse järele lõpma-tuseni wõiks pikendada. Wuudutame siin seda kuultuurainimeste tegewust weel ainult ühest ifesugusest küljest, millest seda walgustab „Walwe“ (nr 4, 1921) pealkirja all: „Kahetsas maailma ime“:

„Kuipalju pakka saawad opteerimise-komisjoni liikmed ja kuipalju kurjerid? Ei tea, aga wist küll mitte üle 14 - 15 000 marga kuus, sest egas nad ministri pakka (10 000 mrf kuus) ifkagi saada ei wõiks. Ittleme 15 000 mrf ka. See teeb aasta kohta 180 000 marka. Selle pealt tuleks tulumatfu riiaile um es 30 000 marka. Nii seisab see „Miiigi Teatijas“ nr 143 ja 141. Aga — nüüd tuleb!“

„Um aqone ariduseministri ja pärastine Gestis opteerimisekomisjoni esimees wõi liige wõi midagi jellesarnast ärra kartau on au osalifeks iaanud, et tema minewaaastane (1920. a.) sissetulek 3 000 000 marga peale on innatud ja talle 1 081 600 marka tulumaksu määratud Sama komisjoni kuulsaksiaanud

efimehete hr Org'ule on umbes 1800 000 marka ja välisministreeriumi kurjerile Moskarele koguni umbes 3 000 000 marka tulumakku peale pandud.

„Need ärrad olid kõik riigiteenijad, selle pall järjekult mitte üle 18 000 marga kuus ei ulatanud. Aga oletame, et siin ta päewarahad juure tulewad ja et need teine niivalju wälja teewad. See oleks ikkagi ainult 360 000 nob, ütleme, 400 000 marka, mille pealt üle 80 000 marga tulumaksu ei oleks wõinud arvata.

„Mis on siis sündinud? Oleme kindlad usus, et tulumaksu määratel põhjust küllalt oli sarnaseid jummaid määrata. Aga sarnasel korral — kust tulid neile ärradele mitmemiljonilised sissetulekud? Inimestele, kellel Cesti wabariigi alguses dieiti midagi ei olnud? Moskara, näituseks, oli päris waene pois, Kartau ning Org' waesed üliõpilased. Kust siis 1920 nii pöörased sissetulekud? Misjuureski äriis? Mingit kaubamaja, pank ehk muud suurt ettemõtet neil ei olnud. Aga sissetulek oli.

„Kas ei oleks mitte prokuröri kohus asja käsitse wõtta?“

*

Ja, Cesti püiab ju wägise kultuuramaa nime saada; kultuurariigi kohaselt on ta enesele suetanud muistuhat muuskurit ja salapolitsei aagenti, keda ministriärrad ja isamaaisad parlamendis mitmel korral on awalikult õnnistanud surmawalt tabama riigiwaenlasi ja isamaa äraandjaid — kommunistisi. Miks ei taba ikkagi neist seda sorti isamaaau riiwetajaid, nagu neid kujukatab ja paljastab terve Cesti ajakirjandus? Tõendus? Jälgi? Astugu ometi korraks „Päewalehe“ talusse, kus selle oma awaliku ütelse järele olewat „ääretu palju tõendus“; wõi „Walwe“ poole, kes prokuröri otse kutsub endale kiihasse.

Aga ei leidunud Cestis ei muuskurit ega prokuröri, kelle käsi oleks ulatanud seda sorti „aumeesteni“, sellest oolimata, et meeleolu „Wenemaa kaubamaja“ — nii nimetati ajakirjanduses Wenemaa rööwimist igasuguse fonderbandisahferdamise kaudu — „Wenemaa kaubamaja“ tegewuse üle päew-päewalt ärewamaks läks, ja otse ähwardawaks muutus, nagu see kostab „Päewalehest“, kus (nr 224, 1921) juhtiwal kohal lueme:

„Korruptsoon (mädanus) näib olemat üleüldine ja selle formaldamisega wiivitatakse seal (walitsuses) seni kui ikka rohkem wihale ja meeleitele aetud inimesed omal käel sunnitud on õigust muretsema, milleks

juba ähwardusi mitmelt poost tuludub.“

Miks ei toonud ähwardusedgi mingisugust nurimist asjasse? Milles seisab see mõistatus? „Päewaleht“ lasseb välisministreeriumi poolametlikku äälekandjat „Waba Maad“ möödamiines neid põhjusti seletada:

„Kuulge, ärra naaber, eks ärra Riip ole ka teile midagi pitseerinud, miks teie siis ministreeriumi tegewust puudutada julgete?“

Ja weel selgemine teijal, umbes järgmiselt:

„Meie, föderakondlased, oleme küll Wenemaal käinud, aga teie, teise, olete ju ka käinud! Ja nüüd tahate meile ilmust teerutada! Kas siis meie kaup pahem on? Wõi ei ole meie mõlemate pakfisi pitseerinud föderakonna ministreerium?“ („Wol.“ nr 218, 1921.)

Ja „Päewaleht“ teeb sellest kokkuvõtte:

„Sellenärait on tektinud õige laialdajelt arwamine, et iga erakond Wenemaa kaubamajas sabapidi sees on, et ühelgi neist enam julguisit ei jalku siin kõwemat äält tõsta.“ („Wol.“ nr 224, 1921.)

Päewaleht sihib näpuga mädapaise poole, aga et ka ta ise „sabapidi sees“ on, siis ei ole ka seal talus julgust paiset lõhti torgata. Otse lapselikult aga kõlab ta ähwardus, nagu lähelikid kannatajad ise, oma käe peal, küsimust lahendama. Kõik see kisa, mis lehed „Wenemaa kaubamaja“ ja selle sulisewa ja kõlisewa“ kauba päraast tegid, tõusis lihtsast kadudusest, et föderakonnamehed löwiofisa saagist oma tasku toppisid. Kellelegi aga ei olnud saladus, miks see optantide ädakisa „wiimaks ka riigikogu ja riigiwannemat“ ei uwtitanud: saherdamine ministreeriumi diplomaatlistes pakfides ja diplomaatliste pitsarite all oli nii üleüldine, et tõepoolest enam kedagi leida ei olnud, kes puhtana teisi oleks wõinud süüdistada ehk kellele nurimisealused ei oleks wõinud näkku üütda: Korista ennem oma ukseesine puhtaks! Seesama „Päewaleht“ (ka „Murrang“ ja teised) jutustab, kuidas ministreeriumi diplomaatliste pitsatite all Cestist miljonite wiisi tsaariraha Berliini weeti ja selleks isegi — Itaalia kuninga aadressi ja nime tarwitati, et selle all fonderbanti Saksamaale saata! Mis seisuforra niikaugale on wiinud, et

„Eurova riitide välisministereeriumid või konvulaadid on eskalgu läbi lilled, pärast-poolle aga juba õige kategooriaaliselt meie asutuste tähepanekut Cesti „diplomaatiliste“ pasfide peale juhtinud, m da nad senni nähtawaste nagu kaastundmusest madala kultuuraga rahwa wasta siiski on wiieerinud.“ (Pwl.“ nr 205, 1921.)

Weel enam: ei sahterdanud mitte ainult ükshind inimesed walitsuseasutuste kaudu ja nende kaitse all, ei saanud saagist oja mitte ainult kõrged ja kõige-kõrgemad isikliselt, waid rahwuswahelisi läbitäimise eesõigusi tarwitati selleksgi et riikliselt sahterdada ja salakawawedu toimetada: Cesti wabariigi walitsus ise toimetas Wenemaal riikliselt, riigi ülesannetel, riigi arwel kuritegeliselt sahterdamist ja pani rahwuswahelise läbitäimise sildi all toime kaelakohtulisi kuritöösi.

Kaks ametlikku kirja, mis ilmusid omal ajal Moskwa „Prawdas“ ja iljem „Tallinna Töölis“, näitawad päewaselgelt seda rahwuswahelise läbitäimise kuritarwitamist kulturalise Cesti demokraatia poolt „metssiku“ Wenemaa wasta.

1

Tallinn, Rahaministeerium, Riigirentei juhatajale hr Käärikule.

Täiendusleks minu kirjale 18. detsembrist 1921, nr 20 teatan:

Läbirääkimistel indade üle hr Rosenfeldiga jõudsin otsusele, ei Teile teatatud innad, Moskwa wõrreldes, mitte wäga kõrged ei ole. Sellepärast otsustasin ma ülesostmist jatkata ja tähendatud inda maksta. Kahe päewa jooksul toodi mulle umbes puud kulda, mille peale ma miljardi ära kulutasin. Nii on weel ühe miljardi ümber järel. Sellest summast ei jattu enam kui 3—4-ks päewaks, wõib olla weel vähemgi. Sellepärast palun Teile lahtet korraldust, kui wõimalik, telegrahwi teel mulle 3—4 miljardit saata, et seda summa enam-wähem kasulikult ära tarwitada, sest et indade langemist ette näha ei ole. Juba nüüd küsitakse 10-rublastest kuldrahast 580, kolmerublastest plaatina rahast 5200, Inglise naelast 800 000 jne. Prottsendipaberite innad on sedawõrd

kõrged, et neid wõimata osta, kui nende kurfs ka 2 oleks.

Austusega: A. Freiberg,
Cesti rahaministeeriumi aagent
Petrogradis.

Petrograd, 23. 12. 21. № 25.

2

(See kiri on adresseeritud Cesti rahaministri abile Rosendorfile ja käib järgmiselt:)

Kõrgeste austatud hr Rosendorf!

Pian oma kohuseks Teile oma tegewust pärast Tallinnas käimist teatada.

Siiatulles leidfin, et ostuinnad pööraselt on terkinud. Paar päewa ootasin, arwates et nad kunstlikult on üles puhutud; kuid alanemist märgata ei olnud, selle asemel wõis alalist tõusu tähele panna. Et mul kaunis suur summa (umbes kaks miljardit) liikumata seisib, siis arwasin ma paremaks seda filmapilku ära kasutada. Mul läks korda 4—5 päewaga üle puuda kulda saada. Muudugi palju kõrgema inna eest kui waremalt, kuid siiski kaunis kasulikult, kui 1000 nõukogurubla 2½ marga peale arwata.

Nüüd on raha otsakorral ja ma kardan, et mitte jälle wahet ei tuleks. Et sellest mööda pääseda, palun Teile lahteste korraldust teha, et mulle wõimalikult kiireste, kui wõimalik telegrahwi teel, Moskwaft raha saadetaks. Kui aga raha saatmine wiibiks, siis arwan, et selle innaga enam midagi osta ei saaks, ja teiseks ostmine, kõrge kurfi tõttu, kahjulik wõiks olla. Et mitte niisugusesse seisuforda sattuda, palun need andmed läbi kaaluda ja Teile otsust teatada.

Tänašed innad:

Ruld, 56 proowist	160 tuhat
„ 72 „	236 „
„ 96 „	325 „
Plaatina	1375—1400 „

Prottsendipaberite innad on palju kõrgemad kui Tallinnas. Brillantite karaadi eest makstakse ka 15—18 miljonit. Riwa ei ole ma üleüldse ostnud. Kiri hr Karnejewile on kätte

toimetatud, aga wastust ei ole
siiani saanud.

Austusega: A. Freiberg,

Cesti rahaministeeriumi aagent
Petrogradis.

Petrograd, 23. 12. 21. № 26.

*

Kõik see „kultuuriline“ rööwtöö
nälgiva ja aastaid wältawa sõja jalus
äärniseft laastatud Wenemaa kallal ei
wõinud pika peale ka Wene nõukogu-
walitlusele kahe filma wahale jääda, seda
enam et sellest Tallinnas ammu juba
awalikult kirjutati ja Peterburis warbla-
jed nultljal sellest lugusid lirstafid.
Kuna nõukoguwalitluse piiie oli kõif
teha mis wõimalik, et talle wäliste
wahetordade asjus etteiteid ei wõidaks
teha, siis waatas ta Cesti sahferdajate
ja salakaubawedajate tegewuse peale
esiotja läbi sõrmede, pealegi et ta seda
wõrdlemisi wähem tähtsaks ja kardeta-
waks pidas kui kontrrewolutsiooniliste
organisatsioonide tööd, mille paljastami-
sele suurem jõud koondati. Optantide
asjad siendati kas lihtsalt rahwakohtus
wõi koguni diplomaatlisel teel; „tähtsad“
mehed, kes konderbandiga turult soola-
putkase fattunud, lasti opteerimisekomis-
joni eestkostmisel niisama joosta, et
„sõbraliku naabriviigiga“ wahetorda mitte
jastsi ajada.

Warsti aga leiti jälgi et „sõbralik
naabrivirik“ — „eroopaliselt kultuuralik“
pealegi! — Wenemaa eatahtlikku oolima-
tust pahemine kasutab kui ainult Wene-
maa majandusliseks rööwimiseks: saabi
jälpile poliitikalisele ja sõjawäelisele
salaluuramisele, miida nendesamade komis-
jonide kaudu Wenemaal toimetati. See,
juba riikliselt kardetaw tegewus fundis
sügawamat uurimist ette wõtma, ja
tagajärjeks oli laialise nuuskimisetöö
paljastamine, mis iihes osas ja arus
suures Cesti salakuulajate ja spekulantide
profteesis juulikuu lõpul 1922 Peterburi
tribunaali ees lõpule jõudis. See prof-
teesis, mis 51 kaebelust ette tõi, kellest
kümmefond surma mõisteti, kujunes
tegelikult profteesis Cesti wa-
bariigi walitluse wasta, kes oma
ametliikude esituste ja esitajate kaudu
Wenemaal kiritegusi toimetab, mis mitte
ainult seaduseparagrahwide järele raskete

karistuste alla ei käi, waid igasuguse
rahwuswahelise läbi käimise mõiste järele
alatusemärki otsal kannawad.

Süüalustepingis istus esimisel paigal
terwe rida Peterburi Cesti opteerimise-
komisjoni kaastöölisi, küll wastutawatelt
kohtadelt, küll „käeluseid“, wiimaseid
siiski ülekaaluwas enamuses; sest kõif
tähtsamad ja kaaluwamad tegelased ja
suuremad wastutajad, nagu opteerimise-
komisjoni esimehed Albert Org ja Erjapea,
opt.kom. informatsiooniosakonna juhata-
jad Berlin ja Wedam, kaastöölised
Peterson-Ritzberg, kes Peterburis Cesti
kaitsepolitsei alaliseks aagendiks olnud,
niisamati terwe rida kõrgemaid sõjawäe-
lasi, nagu polk. Seimann, polk. Simberg,
Cesti kindralstaabi esitaja Juhtund ja
rida teisi, kes kas alaliselt wõi ajutiselt
Wenemaal Cesti poliitikalisel ja sõjalisel
luuramisel tähtsamaid ülesandeid täitnud,
olid aegsaste Cesti piiriwaldaste taga
warjupaiga leidnud. See ei takistanud
uurimisel siiski selgeks tegemast, et just
need Cesti walitluseasutuste eesotsas
seiswad isikud salakuulamises ja salakauba-
wedamises tähtsamad oja on etendanud,
nagu opt.kom. esimees Org, kes just oma
salakuulamise ja poliitikaliste salateadete
andmise eest opteerimisekomisjoni esimeheks
nimetatud.

Nagu uurimisel selgis, on salaluura-
mist Wenemaal toimetatud Cesti optee-
rimisekomisjoni fildi all Cesti kindralstaabi
luuramisesakonna juhtnõõride ja juha-
tuse järele, milleks Peterburisse saadeti
ajutised juhatusesandjad ja alalised tege-
lased, kelle seas profteesis eesotsas seisis
Cesti sõjawäe kapten Wespart — kui
salaluuramise juhataja sõjalistes asjades,
ja Walde-Niimann — poliitikalisel alal.
Nende lähemateks kaaslasteks ja abilis-
teks on olnud rida opt.kom. kaastöölisi,
nagu Jürgens, kes eriti Cesti kommunisti-
tide üle Wenemaal teateid on kogunud
ja Cesti kindralstaabi saatnud; komisjoni
komendant Metsamart, kes Cestist tulnud
aagentitele abimeheks ja osalt kontroleeri-
jaks oli, oma tegewusest otsekohe Cesti
kindralstaabi luuramisesakonna ülemale
Lauritsale aru andes; kaastöölised Siitam,
kes Cesti kindralstaabi aagendina komis-
jonis töötas jt. Pealeselle oli Wespartil
ja Waldel terwe kari teisi, osalt alalisi,
osalt juhtuwaid käfikuid, kaastöölisi ja

teadetemuretsejaid, küll eestlasi, küll wene-
lasi, igast kihist ja tegewusealalt, kust aga
mingisuguseid soowitawaid teateid wõis
jaada.

Celuurimine, mis mõnda kuud oli
wäldanud, oli muuseas leidnud, et Cesti
jalaluuramine mitte ainult Wenemaale
ei ulatanud, waid ka teistes naabririikides,
Soomes, Latwias, Leedus pesa on teinud,
kus peajasjalikult Cesti sõjawäelised
atasheed seda ülesannet toimetasid,
niisamati agentisi ja teadetemuretsejaid
pidades nagu Wenemaalgi. Pealeselle
on Wenemaalt muretsetud teateid edasi
antud Wäitse-Entente riikidele ja isegi
Inglise ja Prantsuse luuramisefatustele.
(„Nõukogu-Wenemaa ja Cesti wabariit“,
lk 11.) Paiguti paistab süüdistuseaktiist
koguni, nagu oleks Cesti luuramisefatõõ
Wenemaal ainult Inglise-Prantsuse
saladepartemangude kaugen liilife ja
nagu oleksid tegewuse juhtnõõrid Lon-
donist wõi Pariisist pärit. Tähendame
möödaminnes et tõendusid Cesti esitajate
ja Lääne-Euroopa riikide wahelise ühen-
duse kohta ka teistest föderatiwse nõuko-
guderiigi osadest olemas on, nii näitu-
jeks Cesti endise esitaja Pauli kohta
Aserbeidshaniist.

Mis selle jalaluuramise siin eriti
uitawaks teeb, on sahferdamine ja
jalakaubaäri, millega luuramine igal
jammul on siutud: kaastöölistele makseti
tasu salaja Wenemaale weetud ainetega;
osa kaastöölisti meelitati koguni sahferda-
niijele nende ainetega, teist osa tarwitati
kui abilisi ja käsituid läbikäimisel igasugu
mustade äriimeestega Peterburis. Ühi-
dalt: sahferdamine ei mägi tähtsat osa
mitte ainult komisjonis eneses, waid ka
kogu luurajate ja teadetemuretsejate
ringkonnas. Ja üleüldises joones on see
must, kaelakohtuline äri seda suurem,
mida kõrgemale tegelaste redelit mööda:
Wesfart ja Walde on kohtualuste
tõendusid järele peale oma otsekohese
tegewuse ka suured spekulandid ja
priiskajad, kelle kohta üks kaebalustest,
Grüner, koguni sellekohase süüdistuse
Cesti kindralstaapi saatnud. Spekulatsioon
ja jalakaubawedu kandis sedasama
iseloomu, mida eespool oleme kirjelda-
nud: Cestist weeti Wenemaale sahariini,
piiritust, kokaiini ja muud sarnast prahiti;
Wenemaalt osteti kokku kulda, õbedat,

plaatina, kallisktiwa, nahku jne. Sahfer-
damist toimetati osalt diplomaatlistes
pakkides, diplomaatliste pitsarite all,
osalt aga isikute kaudu, kes Cestisse
wõi kaugemale riikidesse (Cesti kaudu)
sõitsid.

Selle tegewusewiisi peale juhtisid
muuseas ka awalikud kaitsjad kohtus
tähelepanekut, tähendades et juba luura-
misefatõõ iseenesest alatu on, kahewõrdselt
alatuks tuleb seda aga lugeda, kui seda
teeb Cesti walitsus Wenemaa, selle prole-
taarliste Wenemaa wasta, kelle wõitluse
tagajärjel Cesti omale riikliffe korra on
saanud. „Kuna waremalt moodis oli
„flaawlaste basaarisi“ toime panna, kus
diplomaadid sabakuubedes ja portfelli-
dega ilgasid, on nüüd Cesti saatkonnas
Cesti laata peetud, kus kah diplomaadid
tegewad olid, aga kaenla all olid neil
portfellide asemel sahariini puntrad.“
(„Nowosti“, 31. juulil 1922.)

See madalat forti äritegewus laskis
juba ette arwata, et siin tegemist ei ole
inimestega, kes mingisuguse aate pärast
elukardetawale teele astuwad, waid kelle
juures sahferdamise aineline tagajärg
peaosa mängib. See arwamine leidis
professisi täielikult kinnitust. Mii kir-
jutab „Edasi“ profsessi peategelase Wes-
farti kohta („Edasi“, 158, 23.7.22):

„Isegi seda paljufarjutud kodanluse
isamaalust pole Wesfarti juures märgata.
Tema wastab selgelt tribunaalile, et sala-
kuulamise tööd ei teinud tema mitte oma
„kuulsa“ isamaa kindlustamisefis, waid just-
ament oma isiku uvides, et ennak materjaal-
selt paremine kindlustada... Wesfarti isit
tribunaali ees on wilets ja wastik... Nutt
on tal waraks, ja ärda meelega, oma räpase
inge eest nurudes, annab eht Cesti ohwitseri
aususega ja mehisusega kõil oma „sümpaat-
lised“ kaastöölistid üles“

Ka enamiste kõik teised kaebalused
tunnistasid nende peate tõstetud kaeb-
tused õigeks, ainult et üks ja teine
põigeldes seda pehmendada püüdis, nagu
Walde, kes kõigist tunnistustest oolimata
wasta raius, et tema luuramisega
midagi tegemist ei olewat teinud, waid
aimult spekulcerinud, isegi siis oma
seisukohale jäädes, kui talle ta enese kiri
luuramise teadetega ette näidati, wõi
terwe rida teisi, kes oma „libisemist“
äärmiselt rasfete majandusliste tingi-
mistega wabandada püüdisid, nagu Nak,
kes esiti kommunistliffest parteist wälja

astunud ja pärast Cesti nuuskuritele käsitaks alanud, sellepärast et omale „komissari kohast“ ülikonda ei ole jõudnud muretseda. („Nowosti“, 24. 7. 22.)

Oleme selle protsessi juures pikemalt piatanud, sest ta on mitmeti iseloomustaw sellele ainele, mida käsitame. Nagu juba algul tähendasime, kujunes see kohus kohtumõistmises selle seljataguse, selle pinna üle, millest Wesfart, Walde ja kompani wälja olid kaswanud, kes neid nende süütele tegewusele oli saatnud. „Siin tribunaali ees ei ole mitte Wesfart, waid siin mõistetakse kohut terwe Cesti kodanluse üle, siin esinewad palju sagedamine kui Wesfarti nimi, Dru, Erjapea, polkownik Tõrwandi ja teiste kodanluse wõsude nimed. („Edasi“ nr 158, 23. 7. 22.)

Tõsi küll, Nõukogude-Wenemaa pidi rehkendama nende isikutega, kes kurjategi-jatena ta kohtulaua ette olid jattunud, ja ta andis neile karistuse nende teenitud tegude järele. ¹ Aga tõepoolest oli see

¹ Tribunaali otsus oli järgmine:

Wesfart, Walde, Nimmann, Paulberg, Jürgens, Metsamart, Alf Johann, Poturajew, Kostörkin, Sammel, Shukowsti, tunnistati süüdi spioneerimises ja mõisteti surma mahalastmise läbi.

Almann sellestama süü eest, arwesse wõttes endiseid teeneid, 5 aastaks wangi.

Terras Hans ja Grauen Andrei 5 aastaks wangi ja warandus konfiskeerida.

Grüner ja Laam 3 aastaks wangi, kuujuures Grünerile walju wangistus ja warandus konfiskeerida.

Nemi 1 a. 6 kuud wangistust.

Hendrikson Wasfili ja Hendrikson Luise, Promet August, Wasfilito, Sawelsow, Kudrimanow 1 aastaks wangi.

Alf Liidia 1 aastaks wangi.

Rosenbaum, Werdinski, Mojendorf, Ritter, Promet Elisabet, Supp 6 kuuks wangi.

Nowikow ja Smitson 4 kuuks wangi.

Janson, Komarow, Kleinosow 3 kuuks wangi.

Molebnikow 6 kuuks sunduslikule tööle ilma abaduse kätendamisjeta,

Selešnew närwiaigete parandusmajasse.

Kõik teised kaebalused mõisteti wabaks.

Kaebajele otustati ette panna välisasjade komisariaadile et see Cesti walitsuselt nõuaks: Cesti opteerimiskomisjoni juhatajate Dru, Erjapea ja Baueri ja Cesti sõjanõuasteeriumi ametniku Päiti kaelarohutule wastutusele wõtmist ja välisasjade ministeeriumi uurimist.

Wenemaa kõrgema tribunaali kasjatsoonikolleegium waatas kaebaluste edastkaebuse läbi ja otsustas 15. septembril: Peterburi tribunaali otsust kinnitada.

uffamõistew otsus sellele „wabariiklisele“ jalgimükkale, mis tegutses Peterburis Neewa kaldal Cesti lipu all aastate wiisi ja ajas aisema fogu oma ümbruskonna, kõik, kes temaga ligemalt kokku jattusid. Weel enam — see oli otsus sellele suurele mädamiükkale, mille kestkoht seisab Toompeal Tallinnas.

Juba eespoolpuudutasime möödaminnes walusat arwustust, mida kohtuasja siju-line mustus wälja kutsus kaitsjate poolt. Siin tuleb weel paari sõnaga nimetada äärmiselt iseloomulikku ja weidrat „wabandust“, millega esines Wene ajakirjandusele selle protsessi puhul Cesti saadik M. Birk Moskwas. Birk püüab arilikku adwokaadi wiisil kaebaluseid „üksikuteks“ isikuteks tembeldada, kes usaldust kurjaste tarwitawad. See wabandus on ju tihti kohane, aga siin mitte märkigi, sest mitte üksikute isikutega ei ole siin tegemist, nagu mitmel korral oleme seletanud, waid Cesti walitsuse, Cesti riigi — tegelikult Cesti walitsewa kodanluse — ametliku esitusega; weel enam — selle esituse selja taga seiswa walitsusega enesega, kes fogu seda tegewust tundis, mis Peterburi tribunaali otsuse wälja kutsus, selle kätendamiseks aga ningisuguseid sammu ei astunud, mis tähendab et Cesti walitsew kodanlus selle kuriteulise tegewuse eaks ja õigeks kiitis, sellega aga ise ka tribunaali otsuse alla jattus.

Et Birk aga püüab weelgi rohkem „wabandusi“ leida:

„Wõib olla et neile (kaebalustele) teatud wabanduseks wõiks olla see asjaolu, et waade nende kuritööde peale, mis nad toime panid, siinpool piiri märksalt teistsugune wõib olla kui sealpool piiri. Praeguse torra aluspõhiti Nõukogude-Wenemaal on jootuks teine kui Cestis ja teistel maadel. Ja sellepärast on wäga wõimalik, et eestlased seda ülekohtuks et pidanudagi, mida nad siin toimetasiid.“ („Nowosti“ 17. 7. 22.)

Ma tõmbasin wiimasele mõttele kriipsu alla, sest siin wast õieti tuleb nähtawale see mädanus, mis Cesti „riigis“ walitses: selle „wabariigi“ kõrgem ametlik esitaja Wenemaal seletab awalikult, et Cestis walitsew kõlbuse mõiste seda, mille eest Peterburi tribunaal kinnitab inimest surma ja ria teisi muude karistuste alla mõistis, — kõlbiselt õigeks wõib pidada!

Raugemale võib Eesti „demokraatlise“ jälgimülka enesepiitutamise ja kõlbline uskandõistmine ametlikult seisukohalt waewalt minna. J. Birk tahtis Eesti kodanluse mädanust kaitseada, aga andis tahtmataalt ta kohta äwitawa otjuse. J. Birk tahtis kaudselt riiwata nõukogudema kõblist seisukorda, aga paljastas ainult Eesti kodanluse kõblist Paabelit.

Meil jääb ainult weel mõne sõnaga puudutada ihte teist kohtuproffessi, mis Moskwas augusti algul (1922) ära peeti ja kus peategelastena jällegi needsamad Eesti esituse sahkerdajad tribunaali ees seisid, seekord Wenemaa kirikuteft näljaädaliste tuetamiseks kogutud waranduse wäljawedamise süüdistuse all. Tegelikult kordus seal seesama pilt, mis awanes Peterburi profsessis, ainult kitfama ulatusel — majanduslise rööwimise alal; aga seda sügawama kõblise mädanusega, et seal tegemist oli just selle waranduse rööwimisega, mille abil Wenemaa kohtawale näljaädale püüdis piiri panna. See tähendab lihtsal kujul surija ammaste wahelt oma meeletul saagiihal wälja kistuda seda leiwapala, millega näljaohwer oma elu wõiks päästa. Meie ei tea, kas is. Birk ka sellele mõrtsuka lisele kuritööle mingit wabandust otjis Eesti „kultuurainimeste“ kõrgemas kõbluses; nõukoguderiigi tribunaal iga tahes ei wõinud seejugaft „kõblist“ wabandust arwesse wõtta ja määras

nälgiatelt suutaie rööwijatele walju karistuse.¹

Wõime lõpetada. Ettetoodud näitustest ja tõeasjadest on küllalt tõendus- seks, et need wabariiklised asutused, mis Eesti wälispolitikat ajawad, wälis- ministeeriumist algades ja opteerimise- komisjonidega lõppedes, ära on teeninud jälgimülka nimetuse, milles suplewad oma „eroopalku kõbluse“ mudas muusturid, salakawadewadajad, sahkerdajad, spekulan- did, kaelakohutulised kurjategijad ja iga- sugune muu must olus kahtlaste „au- meeste“ leerist, kes esitab ametlikult ja awalikult Eesti wabariiki.

Ja ainult loomulik loogika on, kui seda olust, mis on walitsew kiht Eestis, wälisilmas tema tegude järele innatakse:

Une cloaque internationale. („L'Echo de Paris“, 1921).

H. P.

¹ See protsess sai alguse aprilli algul 1922 Moskwas Nikolai wakialis Eesti diplo- maatlistes wagunites toi epandud läbiotst- misest, kusjuures leiti: puuda wiis õbeiat (kõkkuulatatud tükkides, ahjus, pühkmete all jne), üle kahe puuda piiritust ja mitu puuda sahariini. Kohtu alla sattusid kurjerid ja waguniisaatjad. Kohus, mis 2. aug. algas ja 12 aug. lõppes, mõistis:

Wõdra, Kodra, Porto, Dewini, Preifi ja Parjeno ri surma mahalastmise teel; 12 kaebealust wangi mitmesuguseks tähtajaks; 4 Moskwa kubermangust 3 aastaks wälja, ja 13 inimest wabaks.

Naaf ja Peni

Maaliidu juhtiw litge Peni
ja taewaliidu liider Naaf —
need ihes ääletasid senti
kui päewakorda tuli Naaf.

Naaf:

Kui lõpnu langeb juut ehk Kommuniit,
siis kõtge parem: teha odaw rist,
jaaf riputada selle külge paekttega
ehk koputada finni naekttega.

Peni:

Mistarwis, ärrad, ilmaasjata
puid, kanepid wõi naelu raisata?
See on ju puhk-waluntal
Piab maha 188ma Kommunisti, juuta.

Ma panen seletuseks jeda juure loole
et: walija võib ise testamenti teha,
Pumb pärandama piab ta patust teha,
kas see kes kirjub maa wõi see kes taewa poole.

M ü r g i o j a

Kirjad ja mälestused Gestist

Minu elujubtumised Valges-Gestis 1919. ja 1920. a.

„Waba Gesti kaitsjad“

1919. a. fewadel, aprilli wiimastel päewadel läks mul korda Tallinnast põgeneda. Pagedes jõudsin Soldino jaamani, kus mind walged nuuskurid ja solbatid sisse piirasid; nende ulgas olid mõned põhja-armeest, muuseas parun Bietinghof, polkowniku aufraadiga, ja üks khaariaegne polkownik Petrow, põhja-armee luuramiseosakonna ülema abi, peale selle kolm Gesti wormis ohwitseri, kelle nimetid ma ei tea.

Nuuskurite ulgas oli üks, kes mind mitu päewa oli taga ajanud. (Ta nime sain iljem Tallinnas kuulda: Hõlts, elab Weerenni uulitsal nr 3.) Oli kella 4 aeg öösi, kui mind mitu meest ümber piiras, sõnadega: „Nüüd, nüüd teie meie käest enam kuhugi ei pääse. Teie olete enamlaste nuuskur, meil on kõik teada et teie meie wabariigi äraandja olete.“

Sealt wiidi mind Narwa ühte kantselei moodi majasse, kus seletati et mind tarwis on oolega löbi otsida. Runa aga nii ilja öösi naisterahwaid käepärast ei olnud, tahtsid nad ise mind läbi otsima akata. Ma wastasin et meesterahwaid ennast läbi ei lase otsida, mispeale Hõlts mulle ligi astus ja äbemataalt mu palitut lahti kiskuma ahtas, üteldes: „Niisuguseid nõukogude setukaid me oleme ennemgi näinud ja teame, kuidas nendega ümber tuleb käia.“ Teine sihtis mulle rewolwriga pähe ja karjus: „Tapan ära nagu koera, kui sa ennast läbi otsida ei lase!“ Wastasin: „Tapke; minule on see ots, aga teile äbi eluks ajaks, ja siis wõite mind ka läbi otsida, kui mu külm furnukeha pörandal seisab, aga mitte ennem; ja ifegi siis on teil sest wähe kasu, taskus on ainult 1 rubla 20 kopikat.“

Mind sõimati kõiksugu sõnadega, üteldi et neil mu raha tarwis ei olewat, et nad mitte rööwliid ei olewat, waid waba

Gesti kaitsjad, nad pidawat wõitlust et kõik föödikutid ära äwitado, ja et see mitte äbi, waid au asi olewat. Wastasin: „Tore au on see küll, naisterahwaid wägistada — see on teie wõitlus!“

„Elusalt nülgime naha seljast“

Läbi otsima mind siisgi ei akatud, waid seda tegi ommikul naisterahwas, ilma mingisuguse tagajärjeta. Sellele järgnes ülekuulamine kolme meesterahwa poolt. Üks neist, wäikese kaswuga, punase peaga, metslooma näuilmega, astus mu juure ja ahtas mind kättega külgi mööda peksma. Mitu korda ta mind löi, seda ma ei lugenud. Lõõmise juures üüdis ta: „Utle, murjatu (СВОЛОЧЬ), kus on need aagendid, kes Wenemaalt teie juures käiwad!“

Kui ma meelemärfusele tulin, siis tundsin peas kanget walu ja kõrwus kohas. Sellesama päewa õhtal wiidi mind kommandantuuru ja seal algas uueste piinarikas uurimine. Seal ei löödud mind enam käega, waid kantfikuga. Uurijaid oli mitu meest, ja nad karjusid: „Elusalt nülime teil naha seljast, kui meile waletate.“ See piin läks mulle wäljakannatamataks. Kui ma tooli kätte kahmasin ja enesekaitset oma timukat tooliga löin, siis sain teiselt poolt oobi pähe. Ma kuffusin wasta kirjutuslaua murka ja kautasin mõistuse. Kui uueste meelemärfusele tulin, siis olid mu riided kõik werised; mu süda põõritas werd nähes, aga sellest ei oolitud midagi, waid irwitati ja sõimati kõige jälgimate sõnadega. („Sure, kuradi raisk!“ ja muud sarnast.)

Õhtal saadeti mind sanitaarautos kindlusesse ja pandi üksikusse kongi. Kolme päewa pärast wiidi mind öösi uueste autoga wastaluuramise osakonda; seal olid mingisugused salakambrid, mis ädaohklikud näisid. Siin algas jälle piinaw ülekuulamine. Minu sõna peale: „Ei tea“, sain kantfikuga mitu oopi, niisamati

ka wasta kõrwu, mille kannul irmsjad ähwardused käisid. Sellest wõisin arwata et surma küüsis olen, sest uurimisel olid need timukad alati laiku täis, ja iga filmapilt kordasid nad: „Ah, komisjari libu! Sinuga teeme lühikese lõpu.“

Nii wältas see kuu aega. Mitu korda nad mind wedasid, seda ei mäleta, sest nad peksid mind poolfurnuks, ja lootust elu peale mul enam ei olnud. Kui mulle wiimasel omnikul üteldi et mind Tallinna saadetakse, siis olin juba nii wõimetu et enam üles tõusta ei saanud; katkusin tõusta, aga kukkusin põrandale maha. Mis peale üks saatjatest karjus: „Tõuse üles, muudu lõõn täägiga põranda külge kinni!“ Ja andis mulle püüspäraga kolm oopi wasta paremat jalga. Ma ei saanud sõnagi wastata, ja kautasin mõistuse.

Põgenemine, kinnipüüdmine ja sõjakohus

Meelemärgusele tulles leidsin enese Tallinna wangikoja aigemajas, palatis nr 20. Seal olin augusti keskpaigani, kus mind Seewaldi ullumajasse saadeti. Wiie nädala pärast jooksin sealt ära. Tallinnas püüti mind kinni ja wüidi kommandantuura. Sealt jooksin jälle ära. Tõudsin Isborsti piirini, sattusin seal aga öösi kella 11 ajal waenlase ahelasse, kus mind jälle kinni wõeti. 5. Rakwere jalawäepolgu komendant Ulwer saatis mind Petserisse komendant Fufsi juure. See saatis mind tagasi Tallinna. Seal uuriti mind wähe, anti aga teisel päewal sõjawäljakohutusse, kus mind 20

aastaks summitööle mõisteti. Ülemjuhataja Laidoner ei olnud aga sellega rahul, lastis mind uueste kohtu ette kutsuda, ja siis mõisteti mind surma, anti aga luba sõjaringkonnakohtusse edasi kaewata, kus kats kuud iliem surmaotsus ümber muudeti eluaegseks summitööks. Nii jäin elusse. Otsus tehti 1920. a.

Wangimajas

1. mail 1920 õmblesin uurimisewangimajas punase lipu. Kui mind sellepärast wangimaja ülema ette ülekuulamisele kutsuti, ütlesin sellele et ma Eesti wabariiki ei tunnista. Selle eest pandi mind kartja. Kui ma seal laulma hakkasin, tuli ülewaataja abi Wilde ühes wanema wahi Littersiga ja hakkasid mind sõimama. Litters karjus et ma püsti tõuseksin. Wastasin: „Piinajate ees ma üles ei tõuse.“ Selle eest lõi Litters mulle wõtmega pähe ja wirutas mind jalust maha. Wilde hakkas mind jalaga pähe ja selga taguma. Kui palju nad mind peksid, ma ei tea, sest et ma mõistuse kautasin.

Ohtal tasfisid mind teised wangid üleni weriselt kambrisse. Meelemärgusele tuln, kui welsker mu pead sidus. Alles teisel päewal sain aru et mind raskest oli peksitud. Kaks nädalat aega ei jaksanud ma enmast jalule ajada ja teised wangid pidid mind aitama. Selg oli mul siniseks pekstud.—

Need on suuremad juhtumised minu wangipõlwe ajast; wähemaid juhtumisi kõiki ei mäleta.

M. Jurkina-Jwanowa

August Subi jutustus

Kaks nädalat Tartu kaitsepolitsei piina-kambris

23. oktoobril 1920. a. astusin mina esimist korda jalaga Eesti demokraatlise wabariigi pinnale, sest üle kahelksa aasta tagasi, kui Gestist Ameerikaske rändasin, oli siin tsariwalitsus.

Peale paaripäewase Tallinnas olemise sõitsin Tartu, kuhu minu eesmärk oli. Et mina wäljamaal ametiühisuse liige olin, siis oli ka minu esimine mure kohe Tartu am.-üh. kesknõukogu üles leida. Paari nädala pärast wõeti mind Tartu puutööliste am.-üh. liikmeks wasta.

1921. a. walis Tartu puutööliste am.-üh. mind sekretäriks ja iljem kesknõukogu juhatuse liikmeks. Juba märtsikuu algul märkasin et mind nuhkide poolt walwatakse. See walwus kestis kuni 7. juulini, mil mind kaitsepolitsei poolt wahi alla wõeti.

Tartu am.-üh. kesknõukogus olles pais-tis mulle wäga isearalik is. sotf. ja sotf.-dem. onupojoliitika. Is. sotf. seast eten-dasid peaosja: kesknõukogu esimees Kala ja puutööliste am.-üh. esimees Rüla. Kui mina neid julgesin arwustada, siis tembeldati mind prowokatoriks. 7. juuli

õhtul, kesknõukogu koosolekul olles, teatati mulle ustawa seltsimehe poolt, et mind finni võetakse. Mul oleks veel võimalik sõnud põgeneda, kuid Kala võttis küsimise üles ja tähendas et kesknõukogus on prowokatsioon sees, ja see oli juba warem edasi räägitud, nii et iga koosolekija ümber pööras ja mulle näkku waatas. Niisugusel korral otustasin: talgu mis tuleb, kui kahtlustamine juba nii suur, siis ei tohi mitte põgeneda.

Pärast koosolekult koju minnes, kargasid kolm sõjariistus nuuskurit Allee peal põesastest välja ja võtsid mind ja veel neli seltsimeest wangi. Teised lasti kaitsepolitseis wabaks, aga minu peale näitas nuuskurite ülem Bachmann: „Seda kommunistide pealikut on meil tarwis!“ Bachmanni kantsleis otsiti mind läbi ja kuulati üle. Et mina neile midagi niisugust ei awaldanud, mida nad just tahtsid, kutsus Bachmann oma truuri teenri Antsu ja käsits: „Ants, kasta linad märjaks ja too nuudid välj!“ Muudugi läks sõnakuulelik ori oma peremehe käsku täitma. Teine nuuskur karjus: „Mis kuradi pärast affame endid wõitama peksmisega, laseme kuradi õõsel püüfuga maha!“ See ettepanek kiideti eaks ja nii jäin ilma pek-

juta ja affasin mahaalstmist ootama. Peale seda käsutas ülen: „Pange kuradil käed raudu, niisugune mees on meile juba kardetaw.“

Selle peale toodi Peeter Esimise aegsed läeraud suure lufuga, nagu neid arilikult allparunid oostetaksi usse ees tarwitawad. Nii oiti mind seitse ööd ja päewa järgemööda ahelas.

Uurimine kestis iga päew. Korra küfis minult nuuskur Saarepera: „Kas tunned Anna Heilberg'ki?“ Et mina niisugust mitte ei tunnud, siis tõmmas mulle kõigest jõust wasta nägu.

Pärast näidati mulle Heilberg'ki, aga temal ei olnud enam inimese nägu; see oli nii siniseks peksetud et seda tunda ei wõinud. Nagu ma pärast nägin ja kuulsin, peffis seesama Saarepera temale wineerist kartongiga pähe.

Et minu käest pekfuga mitte mingisuguseid teateid ei saadud, mis nuuskuritel waja oli. akati mind peale seitsmepäewast fetis oidmist ja ahwardust meelitustega „tunnistamisele“ awatlema; toodi wiina, lubati suured summad raha. Sm Kingisepa pea peale lubatud miljoniteft lubati pool minule.

Kõik see jant wältas kaks nädalat.

* * *

Sinimene, kes jügawamalt looduse ja elu tekkimise saladustes tungib, teab et mai nõuduslik ilu nõuab jumalikult loowalt jõult palju päffepaistelisi tundisi. Juba sellestfaadik kui eelmisel aastal lehed puudelt langesid, tegi loodus lumefatte all udus ja tühjuses piiswalt ja tähelpanematalt kewadetööd. Wäsimata kogus ta miljonitesse wäifestesse tuleriitadesse pistillufesi soojufeterakefi tagawaraks ja täitis nendega ihe sopifese teise järele. Ei keegi pidanud seda tegewust tähelpanekuwääriliseks, sest puud jäid ju paljaks ja maapinnal ei olnud mingit elu märgata. Aga ometi ei walmistanud kewadet ükski muu ette kui just see töö. Asjata saadaks maipäike oma palawaid kiiri maa peale, asjata joodaks wihm maapinda nii kullakifelt — see niisus ei suudaks nii liihifese ajaga ainustgi taimekest üles kaswatada. Wäsimataalt loomifetööd tehes kogus sügise ja talw seda jõurohket soojust, millea ainusgi idu oma elufamusi astudes läbi ei saa. Kewade töö seifab fiin ainult selles, et ta walmis töö pealt katte ära tõmbab. Ja see paistab siis kui nõidus.

Boliitikaline wõitlus, mida proletariaadi wabastamise eest peetakse, on selle looduse nõrkenata, warjatud töö sarnane. Maapind näib tihti kuiwanud ja surunud olewat ja siis tõuseb kahtlus, kas see pind veel kunagi suurt uut ilma suudab sünnitada ja kas kõik need arakantud kannatused ja õhwrud asjata ei ole. Undke aega! Done ei awane filmadeld enne kui wiimane nael, mis ta walmistegemiseks tarwilik, sisse löödüd ei ole. ~~Agriid~~ ~~raamat~~ ~~ühing~~ ~~umhipäew~~ ~~alli~~ ~~udupimeduse~~ ~~ja~~ ~~inimesed~~ ~~ingawad~~ ~~joowastufega~~ ~~täiel~~ ~~rinnal~~ ~~uuendatud~~ ~~elu~~ ~~õhku.~~

No.....

Kurt Eisneri järele

Kommunistlike Internatsionaali ülestutse J. Jaan Kreuksi tapmise puhul

Seltsilised kõigi maade töölised!

Walge demokraatlike Gestti walitus walmistab uueste walimiste wasta, kõige werejanulifema terroriga wälja astudes, paremaid töölisteklassi juhtisi ukates. Ringisepa järele tapeti Gestimaa Kommunistlike Partei keskkomitee liige J. Kreuks, wana parteitöömees, Kommunistlike Internatsionaali IV kongressi liige. Lausa toimetab Gestti kodanlus paremate kommunistide tapmist plaanilikult. Ringisepa tappis ta sõjakohtu kometimängu järele. Selts. Kreuks tapeti ilma mingisuguse kohtuta kinniwõtmise juures, nagu oleks ta wasta katsumud akata.

Selle Gestimaa tööliste klassi kruuwima juhi mahalaskmine on ühtlasi ka

pauf kogu Gestti tööliste klassi pihta, kes ühise kindla wäerinnana wälja astus ja suurearwulistel töölistekoosolekutel J. Kreuksi ja teisi E. K. P. k. pörandaluseid liikmeid ühelääl riigikogu walimisteks töörahwa ühise wäerinna nimikirja seadis. Ühtlasi algas tööliste klassiorganisatsioonide lõhkumine, awaliku (legaalse) tööliste trükisõna surumine, ulgalised kinniwõtmised.

Seltsilised Gestimaa töölised ja kõigi maade töölised!

Meie waenlased tapawad teie üksikuid paremaid juhtisi, aga nad ei suuda tappa töölisteklassi ega tema wõimsat rewolutsiooniliikumist.

Kõik seni ilmunud „Klassi wõitluse“ nr-id on weel saada „Külwaja“ kirjastuse raamatuladus, Peterburis, Fontanka 53, korter 9. Seal samas on kõik Nõukogude-Wenemaal ilmunud ja ilmuw kirjandus äksikofstatele ja jällenäijatele, niisama ka rohkeste wanemat eestikeelsel kirjandust ja Gestis ilmuw uuem kirjandus — awalik ja pörandaalune. Soowi korral tellitakse piiri tagant igast ilmakaarest. Aadres palutakse öiete kirjutada ja mitte teiste Fontanka kaldal olewate asutustega ära wähetada: Петроград, Фонтанка 53, кв. 9, Эдскому издательству „Кюльва“.

REWOLUTSIOONILINE SÕDA — *F. Rude (Ränd)*